

УДК 94 (477) «1943»

ТРЕТІЙ ВЕЛИКИЙ ЗБІР ОУН(б) 1943 РОКУ: КУРС НА РЕВІЗІЮ БАЗОВИХ ІДЕОЛОГІЧНИХ І ПРОГРАМОВИХ ПОСТУЛАТІВ (СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ)

Василь Ухач

Тернопільський національний економічний університет
Україна, 46001, м. Тернопіль, вул. Микулинецька, 46а
e-mail: vasil.uhach@mail.ru; vasil.uhach@gmail.com

Історична пам'ять, базована на основі об'єктивного пізнання історії, не тільки є своєрідним містком поєднання минулого із сучасним, а й «підказує» осмислений вибір майбутнього [1], особливо коли досвід минулого, історичні уроки враховані.

Злам 1942-1943 років став надзвичайно важливим для всіх суб'єктів українського визвольного руху. Брутальна антиукраїнська політика нацистів, кардинальна зміна на німецько-радянських фронтах, дискусії у фахових військових колах щодо відкриття другого фронту й «архітектури» післявоєнної Європи, активізація радянських партизанських і польських національних сил опору, зустріч з братами з Наддніпрянщини та досвід практичної діяльності були ключовими, з-поміж переліку факторів, які привели українські самостійницькі сили, особливо ОУН(б) не тільки до коригування стратегії і тактики боротьби, але й до ревізії політико-програмових та ідеологічних настанов.

Останні десятиліття ознаменувалося справами сучасної української історіографії системно висвітлити еволюцію ідеологічних і програмово-політичних засад у контексті рішень Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН(б) (далі ІІІ НВЗ ОУН(б). – В.У.) та їх впливу на подальше розгортання національно-визвольної боротьби. Особливо слід виділити праці науковців, які заслужено зайняли «привілейовані» позиції у когорті авторитетних дослідників українського визвольного руху – В. В'ятровича [2], В. Дзьобака [3], А. Кентія [4], Г. Касьянова [5], О. Лисенка [6], І. Патриляка [7], О. Ходановича [8], О. Ленартовича [9], Г. Стародубець [10], Ю. Киричука [11].

Метою статті є висвітлення сучасною вітчизняною історіографією ревізії базових ідеологічних і політично-програмових постулатів започаткованих на Третьому Великому Зборі ОУН(б) у 1943 році.

Поставлена мета зумовлює потребу розкриття наступних завдань: узагальнити пог-

ляди науковців на причини скликання ІІІ НВЗ ОУН(б); проаналізувати чинники, які привели до якісно нових програмових змін; розкрити значення рішень ІІІ НВЗ ОУН(б), що заклав підвалини демократизації організації та подальші зміни в ідеологічній програмі українського визвольного руху (наголосимо, що аналіз цих змін потребує обов'язково динамічного, системного розгляду протягом 20-50-х років ХХ століття – В.У.).

У сучасній українській історіографії усталена позиція, що 1943 рік став роком «інтенсивних політичних дискусій» (Я. Шолох) [12], «внутрішньої організаційної дискусії» (Ю. Щур) [13], «ідеологічних змін» (І. Патриляк) [14], «посилення, оновлення і активізації боротьби» (В. Дзьобак) [3], «новим імпульсом посиленню всіх форм опору...» (А. Кентій) [4].

Як зовнішні, так і внутрішні реалії зумовлювали необхідність серйозного корегування, а то й перегляду як ідеологічних, так і політико-програмових пропагандистських постулатів. На думку В. Дзьобака, це б викликало «загальну демократизацію програми ОУН» (а отже і симпатію у майбутніх потенційних перемовинах із західними союзниками), посилювало б соціальну складову у програмі та пропаганді ОУН(б) (це у свою чергу мало б значно розширити соціальну базу національно-визвольного руху, залучити представників інших національностей) [3].

Отже, «загальна демократизація програми ОУН(б)» і «посилення соціальної складової у програмі та пропаганді ОУН» [14], фокусували спектр ідеологічних змін у націоналістичному русі.

Вітчизняні історики наголошують і на прийнятті Третьою конференцією ОУН(б) важливих рішень з вузлових проблем внутрішньополітичного характеру. Зокрема Г. Стародубець зазначає про претензії на лідерство бандерівської ОУН як «організатора і керівника визвольної боротьби українського народу...» [10]. Червневий 1943 року наказ

Р. Шухевича всім українським повстанським відділам підпорядкуватися Головному військовому штабу (ГВШ), який перебував під контролем бандерівської організації, фактично поклав початок боротьбі в українському повстанському середовищі за загальне лідерство [15]. Власне проведена ОУН(б) з весни 1943 року «об'єднавча акція» значно посилила мілітарні сили бандерівців і фактично зняла питання у суперечці про лідерство в українському національно-визвольному русі [16].

Поділяємо позицію львівського історика Ю. Киричука, який зазначав, що з історичної перспективи політика бандерівського Проводу у питанні підпорядкування мельниківських і бульбівських відділів своєму впливові виявилася правильною хоч і не цілком погоджується з методами її проведення [11]. На жаль, незважаючи на активні спроби пошуку шляхів взаєморозуміння між представниками трьох найвпливовіших суб'єктів українського самостійницького руху – ОУН(б), ОУН(м), Поліської Січі-УПА до згоди не привели [10]. Залишалося, як зазначав Улас Самчук, «право сильнішого» [15]. Безперечно концентрація українських самостійницьких сил в єдиному «кулаці» зцементувала повстанські загони, надавши їхнім діям цілеспрямованості й організованості.

Таким чином у сучасній українській історіографії усталеною є позиція, що на кінець літа 1943 року «ОУН(б) стає майже монопольною силою в українському визвольному русі» [3]. Водночас В. Дзьобак вказує і на нові виклики та завдання, які постали перед ОУН(б): по-перше, необхідно було офіційно оголосити про війну з Німеччиною [3]; по-друге, внести суттєві корективи у чинну програму з метою зробити її більш привабливою для наддніпрянців, відкинувши, з одного боку, радикальні націоналістичні гасла [3] (реалії повсякденної діяльності членів похідних груп ОУН на Наддніпрянщині викликали сумніви та заперечення щодо «програмових і організаційних принципів націоналістичного руху – вождівства, монопартійності, етнічної винятковості» [13]); по-третє, потребою «посилити її соціально-економічну складову, відмовившись від згадок про можливу диктатуру» [3]; по-четверте, «важливо було надати новій програмі ОУН(б) загальнодемократичного звучання, аби її зрозуміли і привітали евентуальні західні союзники...» [3].

В останнє десятиліття авторитетними дослідниками українського визвольного руху зроблено спроби узагальнити погляди на

причини скликання III НВЗ ОУН(б). Тут спостерігається певна поліфонія дослідницьких поглядів. Запорізький історик Ю. Щур вказує на три основні погляди на причини проведення Збору.

Перший належить радянській історіографії і суть його полягає у тому, що III НВЗ ОУН(б) «знаменував собою початок боротьби ОУН з радянською владою і переорієнтував на нового союзника: від Німеччини до західних альянтів» [13].

Другий, опирається на позицію В. Кука, провідника ОУН(б) на південноукраїнських землях, який ключовою причиною проведення Збору називав «проблему переходу націоналістичного підпілля на нові умови діяльності у зв'язку з набутим на Наддніпрянщині досвідом та поверненням радянської влади на зміну німецької» [13].

Третій погляд базувався на твердженнях ще одного активного діяча похідних груп П. Дужого, який стверджував, що «основною причиною був перехід від одностайного керівництва організацією (принцип Провідника) до колегіального (Бюро Проводу)» [13]. Резюмуючи, Ю. Щур називає два останні підходи скликання III НВЗ ОУН(б) правдоподібними і взаємодоповнюючими.

Системний аналіз причин проведення та змін, прийнятих III НВЗ ОУН(б) подає авторитетний київський дослідник ідеології ОУН Г. Касьянов. Історик, прагнучи узагальнити різні версії як науковців так і учасників визвольного руху виділяє головні:

1) реалії радянської дійсності на Західній Україні у перший період радянизації та безпосереднє знайомство з наслідками цієї дійсності на Великій Україні у 1941-1943 роках;

2) практичний досвід набутий учасниками похідних груп ОУН, контакти з патріотично налаштованими наддніпрянцями, що спонукало багатьох молодих, критично мислячих революціонерів «повернутися обличчям до Сходу» і піти на ревізію низки базових ідеологічних і практично-політичних принципів;

3) зміна співвідношення сил у світовій війні на східних фронтах, що реанімувало тему нової зустрічі з комуністичним радянським режимом, активізація радянських партизан в Україні («першою ластівкою», як стверджує історик, став рейд партизанського об'єднання С. Ковпака). Ці реалії також спонукали керівництво революційної ОУН до розширення бази визвольного руху, насамперед збройного;

4) нарешті «дотримання тоталітаристської риторики зразка 1930 років при одночасному

протиставленні себе імперіалізму чи то німецького, чи то радянського, явно не збігалося із таким перспективним завданням, як майбутня репрезентація себе в очах тих, які мали перспективу стати суперником СРСР, і які також на цей час вже переходили в категорії переможних сил» [5]. Г. Касьянов припускає, що спочатку «зміна курсу» та ревізія ідеологічного словника була тактичним кроком для певного кола лідерів революційної ОУН, але подальші реалії визвольної збройної боротьби і створення УГВР з претензіями всеукраїнського репрезентативного самостійного політичного центру визвольної боротьби, стимулювали рухатися далі на шляху детальнішого перегляду світоглядних засад націоналістичного руху [5]. Власне, що і було зроблено в уточненнях і доповненнях до програмових постанов III НВЗ ОУН(б), затверджених конференцією ОУН на українських землях у червні 1950 року [17].

В. В'ятрович аналізуючи формування ідейно-програмових засад визвольного руху 1920-50-х років, з поміж чинників, які привели до якісно нових програмових змін називає, по-перше, перехід націоналістичного руху від стадії підготовки до безпосередньої практичної реалізації власної ідейної платформи у роки останньої світової та потреби її (ідейної платформи – В.У.) конкретизації; по-друге, війна дозволила розширити географію визвольного руху, який репрезентував себе уже як всеукраїнський; по-третє, досвід боротьби у 1941-1943 роках перетворив ОУН чи не на єдиного представника інтересів української нації, а це стимулювало детальнішу увагу приділити окремим аспектам (зокрема соціально-економічним – В.У.) ідейно-програмових положень [2], які до цього часу не знаходили детальної розробки.

Таким чином, скликаний III НВЗ ОУН(б), по-перше, засвідчив готовність нового (у певній мірі ревізійністського) керівництва революційної ОУН адекватно реагувати на нові реалії боротьби і задля досягнення основної мети – незалежної Української Самостійної Соборної Держави (далі – УССД) йти на зміни певних ідеологічних і програмових постулатів; по-друге, Збір схвалив основне завдання революційної ОУН «залучення найширших народних мас до планової, активної боротьби з усіма ворожими чинниками у формі політичних, самооборонних і військових дій» [18]; по-третє, «узаконена» нова стратегія «двофронтової боротьби» з урахуванням подальшого розвитку воєнних дій на східних фрон-

тах передбачала збереження сил самостійницького руху та накопичення ресурсів для боротьби з основним ворогом – Радянським Союзом (вважаємо недостатньо обґрунтованою тезою світлої пам'яті знаного українського історика М. Ковалю, що «насправді на зборі було взято курс на порозуміння з Німеччиною...» [19]). Можна говорити про певний уніфікований підхід в українській історіографії щодо цього питання, а саме – Збір визнав головним ворогом – СРСР і відкинув пропозицію зосередитися на боротьбі з нацистським окупантом, проте лише з кінця 1943 року керівництво революційної ОУН візьме курс на уникнення боїв з Німеччиною та поступове згортання протинімецької [19] збройної боротьби; по-четверте, Збір зробив серйозний крок у бік прийняття програми революційно-демократичних перетворень [15] (яка визріла у результаті аналізу досвіду боротьби періоду 1941-1943 років), а це свідчить про подальшу еволюцію ідейно-програмових засад визвольного руху [2].

Власне «серцевина» рішень III НВЗ ОУН(б) – нововведення у програмі революційної ОУН, загалом добротно представлена у сучасній українській історіографії. Проте спостерігається і певна фрагментарність в оцінці програмових нововведень III НВЗ ОУН(б) (зрештою вона присутня і при розгляді рішень інших Великих Зборів – В.У.), а це як слушно зауважив В. В'ятрович, заважає об'єктивній оцінці еволюції ідейно-програмових засад українського визвольного руху, які слід розглядати як динамічне гнучке явище на яке впливали як внутрішні, так і зовнішні чинники [2]. Поділяємо позицію історика, що тільки такий підхід дозволить уникнути помилок у спробах дати об'єктивну оцінку еволюції ідейно-програмових засад суб'єктів національно-визвольного руху 1920-50-х років, стане запорукою адекватного розуміння, а отже і визначення місця та значення боротьби сил українського самостійницького руху як у загальноукраїнському, так і загальносвітовому історичному контекстах [2].

Отже III НВЗ ОУН(б) став «завершенням ревізійністських процесів», і «остаточно закріпив демократичний курс реформ організації» (О. Ходанович) [8], «виробив нову соціально-економічну та політичну платформу організації» (О. Стасюк) [26], став «основною віхою на шляху побудови УГВР і остаточного закріплення демократичної платформи» (Я. Шолох) [12], «унормував» демократичний курс програмових засад національно-

визвольної боротьби за самостійну соборну українську державу (В. В'ятрович) [2], «прийняв нову демократичну платформу організації» (К. Кондратюк) [21], «засвідчив докорінну зміну програмових орієнтирів революційних націоналістів» (С. Грабовський) [22], а прийняті ним програмові постанови «мали здебільшого прагматично-практичний, а не аналітично-філософський характер» (Г. Стародубець) [10].

У сучасній вітчизняній історіографії (В. В'ятрович, Г. Касьянов, П. Гай-Нижник, І. Патриляк, О. Гурська) аналіз нової програми дає підстави «означити її як соціал-демократичну» [2]. Основні світоглядні постулати: тези про органічність і вищість нації; про ідеал самостійної соборної української держави не підлягали змінам [5]. Відкинута принцип монопартійної диктатури (ОУН(б) з монопартійної формації «елітарно-орденівського типу» ставала на позиції всенародного руху [23]), запропоновано побудову демократичної правової держави із високими стандартами соціального захисту, заснованої на народовладді [9]. Як зазначає Г. Касьянов «найбільш показовою була зміна акценту в принципі національного колективізму; в ідеологічній преамбулі йшлося про те, що ідеалом нового суспільства є знищення всіх форм класової експлуатації, побудова всенародної держави та «вільна людина...» [5]. В Українській державі майбутній режим ставав «новим ладом» (вже не «націократією»), а згодом в «Уточненнях і доповненнях» до програмових постанов III НВЗ ОУН (1950 р.) – «демократичним ладом» [24].

Нова програма декларувала «свободу політичних і громадських організацій», тезу, яку націоналісти рішуче відкидали ще два роки тому [24].

Незважаючи на помітну у програмі схематичність у розв'язанні соціально-економічних питань, була використана, як зазначають Г. Касьянов, О. Гурська класична схема соціал-демократичного зразка, де держава утримує контроль над стратегічно важливими секторами економіки та соціальної сфери, але не допускаючи при цьому різкої майнової диференціації та свавілля бюрократії [5]. Нові програмові постанови не оминули й оцінки міжнародної ситуації, яка являла собою своєрідну «тріаду»: вичерпання сил імперіалістів, зростання суперечностей між імперіалізмами й активізація боротьби поневолених народів, які, як зазначає В. Дзьобак, мали спричинити у майбутньому новий конфлікт і дати шанс

ОУН і УПА здобути незалежну українську державу [3]. Вітчизняні історики акцентують увагу на тому, що в аналізі міжнародної ситуації керівництво ОУН(б) логічно спрогнозувало біполярність майбутнього світу, розгортання «холодної» війни. Проте, як стверджує В. Дзьобак, керівництво визвольного руху не могло припустити сценарію, за яким західні союзники «на півстоліття «здадуть» половину Європи на милість Кремля» [3] при цьому повторять помилку 20-х років XX ст., коли на поталу більшовицької Росії будуть віддані поневолені народи колишньої царської імперії.

Історики (М. Губарчук, П. Гай-Нижник, О. Стасюк, О. Лисенко) критичні в оцінці системності опрацювання програмових нововведень. Незважаючи на переважання практично-життєвих, аніж теоретичних підходів [23], не знайшли належного опрацювання «питання конституціоналізму, парламентаризму, виборчої та політичної систем, адміністративної та судової організації влади» [25]. О. Стасюк вважає, що демократична риторика революційної ОУН «була скоріше тактичним кроком, своєрідною даниною Сходу України, який категорично відмовлявся ставати під прапори авторитарних і тоталітарних ідей ОУН, але без якого національно-визвольна революція була неможливою» [26].

Вітчизняні історики зазначають, що творці нових програмових нововведень усвідомлювали потребу їх подальшої деталізації та вдосконалення у відповідності новим реаліям життя, подальшої боротьби [25], хоча справедливо наголошують, що ідеологічно-програмові трансформації були для багатьох членів націоналістичного руху незрозумілими, «неприйнятними, зокрема і на психологічному рівні» [26].

Таким чином, проведений аналіз сучасною вітчизняною історіографією еволюції ідеологічних і політико-програмових настанов III НВЗ ОУН(б) дозволяє стверджувати, що Великий Збір ОУН(б) українські історики розглядають як своєрідний рубікон у ланцюжку попередніх подій, який, з одного боку, «унормує» низку важливих, прийнятих раніше рішень, з іншого – стане черговим, проте надзвичайно важливим етапом на шляху еволюції ідейно-програмових засад українського визвольного руху 20-50-х років XX ст.

У контексті подальших досліджень вітчизняним історикам доцільно приділити детальнішу увагу, по-перше, вивченню у контексті української політичної думки (у реаліях жор-

стокої війни – В.У) програмових нововведень, започаткованих III НВЗ ОУН(б) та їх системного аналізу. По-друге, назрів час для системного компаративістського монографічного дослідження етапів еволюції ідейно-програмових постулатів усіх суб'єктів українського національно-визвольного руху. По-третє, невичерпана тема конфліктів у середовищі ОУН, яка для багатьох вчених, як слушно зауважує Я. Шолох, обмежується розколом у 1940 році. Зокрема розкриття конфліктного тла між ОУН (крайовиками і ЗП (Закордонним Проводом) УГВР) та ЗЧ (Закордонні Частини) ОУН.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбань Ю.А. Историчне дослідження: імперативи неупередженого пізнання / А.Ю. Горбань, Т.Ю. Горбань [Електронний ресурс] // Историчні науки і біографістика. Електронне наукове фахове видання. – 2009. – № 4. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/iN13/2009-4/index.html>
2. В'ятрович В. До проблеми формування ідейно-програмових засад українського визвольного руху 1920-х – 1950-х рр. / В. В'ятрович // Український визвольний рух. Центр досліджень визвольного руху (Львів). – 2007. – Вип. 9. – С. 125-137.
3. ОУН і УПА в 1943 році: Документи. / Упорядник: О. Веселова, В. Дзьобак, М. Дубик, В. Сергійчук; відповід. ред. С. Кульчицький. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 347 с.
4. Кентій А. Військово-підготовча діяльність бандерівських організацій на початку 1943 р. // Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Историчні нариси / Дзьобак В.В., Ільющин І.І., Касьянов Г.В. та ін. Відп. ред. Кульчицький С.В.; НАН України; Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2005. – 494 с.
5. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів (ОУН): аналітичний огляд / Г. Касьянов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://falangeorientalblogspot.com/2012/08/1943.html>; Касьянов Г. Ідеологія ОУН: историко-ретроспективний аналіз / Г.В. Касьянов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2004/2/5.pdf>
6. Лисенко О. Військова діяльність Романа Шухевича / О. Лисенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nikp/2008_14/Lysenko.pdf
7. Патриляк І. Проблема державності в ідеологічних концепціях і програмових документах українських націоналістів у роки Другої світової війни / І. Патриляк // Воєнно-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – 2013. – Вип. 1 – С. 114-127.
8. Ходанович О.Л. До питання еволюції ідейно-політичних засад ОУН у роки німецької окупації в Україні (1941-1944 рр.) / О.Л. Ходанович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ngius.jrgua/images/book/4.pdf>
9. Ленартович О.Ю. Національно визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни: монографія / О.Ю. Ленартович. – Луцьк: Волинський нац-ний ун-тет ім. Лесі Українки, 2011. – 410 с.
10. Стародубець Г.М. ОУН(б) в українському національно-визвольному русі на Волині в роки Другої світової війни (1941-1943 рр.) / Г.М. Стародубець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 144 с.
11. Киричук Ю. Український національний рух 40-50-х років XX століття: ідеологія та практика / Ю. Киричук. – Львів: Добра справа, 2003. – 464 с.
12. Шолох Я. Прихід до керівництва ОУН-УПА Р. Шухевича в світлі зарубіжної історіографії національно-визвольного руху 30-х – 50-х рр. XX ст. / Я. Шолох [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eukraina.com/_id/0/28_upi_00024.pdf
13. Щур Ю. Діяльність ОУН на Наддніпрянщині (1942-1943 рр.) / Ю. Щур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65416/04-Shchur.pdf?sequence=1>
14. Патриляк І.К. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960-х рр. / Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – С. 295.
15. Кондратюк К. Військово-політична діяльність Романа Шухевича у 1943-1944 рр. / К. Кондратюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65009/14-Kondratiuk.pdf?sequence=1>
16. Патриляк І. Український визвольний рух у 1942 році / І. Патриляк // Український визвольний рух: Науковий збірник. – Львів: Видавництво «МС», 2007. – № 7. – С. 231.
17. Про уточнення і доповнення до програмових постанов III НВЗ ОУН // Програмові постанови ОУН. – Видання ЗЧ ОУН, 1950. – С. 3-4.
18. «Двофронтова» боротьба УПА (1943 – п.п. 1944 рр.) // Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Историчні нариси / Дзьобак В.В., Ільющин І.І., Касьянов Г.В. та ін. Відп. ред. Кульчицький С.В. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 176.
19. Коваль М.В. Україна в Другій світовій війні і Великій вітчизняній війні (1939-1945 рр.) / М.В. Коваль. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 12. – С. 154.
20. Ходанович О.Л. Тактика бойових дій збройних підрозділів ОУН у Західній Україні (к. 1942 – 1943 рр.) / О.Л. Ходанович // Політика, історія, культура. Вісник. – 2010. – № 4. – С. 145.
21. Кондратюк К. Українські національні збройні формування у 1941-1944 роках / К. Кондратюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>
22. Грабовський С. УГВР: погляд з XXI століття / С. Грабовський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/chi-superechit-demokratiya-interesam-naciyi>
23. Губарчук М. Ідея державотворення в політичних концепціях Організації українських націоналістів / М. Губарчук // Галичина. – 2013. – Ч. 24. – С. 39.
24. Рибак А. Еволюція поглядів діячів ОУН 1940-1950-х рр. на політичний режим майбутньої Української держави / А. Рибак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7866/1/23.pdf>
25. Гай-Нижник П. Верховне керівництво і партійно-політична система УССД у державницькій моделі ОУН(б) 1940-х – 1960-х років / П. Гай-Нижник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2016foc.ussd.pdf>
26. Стасюк О. Український визвольний рух середини XX століття в контексті українського державотворення / О. Стасюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>

Ухач Василь Третій Великий Збір ОУН(б) 1943 року: курс на ревізію базових ідеологічних і програмових постулатів (сучасна історіографія)

У статті розкрито підходи сучасних українських істориків до ревізії базових ідеологічних і політико-програмових постулатів націоналістичного руху, започаткованих на Третньому Великому Зборі ОУН(б) у 1943 році. Вказано на перелік проблемних питань, що потребують подальших наукових досліджень.

Ключові слова: Третій Великий Збір ОУН(б), націоналістичний рух, ідеологія, програма, демократизація, історіографія

Ухач Василь Третій Большой Сбор ОУН(б) 1943 года: курс на ревизию базовых идеологических и программных постулатов (современная историография)

В статье раскрыты подходы современных украинских историков к ревизии базовых идеологических и политико-

программных постулатов националистического движения, начало которым положено Третьим Большим Сбором ОУН(б) в 1943 году. Указано на перечень проблемных вопросов, требующих дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: Третий Большой Сбор ОУН(б), националистическое движение, идеология, программа, демократизация, историография

Uhach Vasyli' Third Grand Assembly of UUN (b) 1943: Course on revision of the basic ideological and programmatic tenets (modern historiography)

The article depicts the approaches of modern Ukrainian historians to the revision of basic ideological and political-programmatic tenets of the nationalist movement launched at the Third Grand Assembly of UUN (b) in 1943. Ukrainian historians consider the assembly as a kind of a milestone which on one hand will regulate the norms of a number of important decisions and on the other will be another important step towards the evolution of the ideological and programmatic foundations of the Ukrainian liberation movement of 20-50s of the XX century. The list of problematic issues that require further scientific research is indicated.

Keywords: Third Grand Assembly UUN(b), nationalist movement, ideology, program, democratization, historiography

Рецензенти:

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 20.10.2016 р.